

УДК 330.101.541:631.164.23

КІСІЛЬ М.І., канд. екон. наук
e-mail: kisil@iae.kiev.ua
Інститут аграрної економіки

ПРІОРИТЕТИ ІНВЕСТИВАННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ПОДІЙ

Обґрунтовується, що в умовах військових подій для України вкрай важливо забезпечити позитивний розвиток аграрного сектору економіки, що можливо лише на основі інвестицій. Пропонуються рішення з найбільш гострих питань інвестиційного забезпечення. Інвестування розвитку аграрного сектору економіки рекомендується здійснювати за пріоритетними напрямками вкладень, які забезпечують заміщення імпорту продовольства власним його виробництвом, активізацію інвестиційної діяльності сільського населення та залучення зовнішніх інвестицій, участь товаровиробників у проєктах міжнародної інтеграції тощо.

Ключові слова: аграрний сектор економіки, інвестиції, інвестування в умовах військових подій, пріоритети інвестування, формування джерел фінансування, залучення інвестицій.

Постановка проблеми. Тягар військових подій нині несуть усі суб'єкти економічної діяльності та населення України. Особливо негативно ці події позначилися на інвестиційній діяльності, що призвело до погіршення соціально-економічного стану населення і зниження темпів розвитку економіки та рівня усіх видів національної безпеки. У цій ситуації вкрай важливо послабити або й повністю відвернути негативні наслідки військових подій на інвестиційну діяльність.

Це, зокрема, стосується аграрного сектору економіки, інвестиційні джерела розвитку якого в умовах військових подій різко зменшилися. Гострий дефіцит інвестиційних ресурсів змушує товаровиробників використовувати їх на найбільш важливих пріоритетних напрямках. У зв'язку із зазначеним, завдання щодо визначення пріоритетів інвестування розвитку аграрного сектору економіки в умовах військових подій має важливе національне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти пріоритетності інвестування розвитку аграрного сектору економіки за останній час активно досліджуються як в державах з нестабільними і недостатньо розвиненими економіками з метою подолання бідності та несправедливості, так і для підвищення ефективності та збалансованості розвитку сільського господарства, пріоритетного розвитку окремих галузей і регіонів, державної підтримки, створення глобальної системи сільського господарства тощо [1-6]. Проте аспекти визначення і реалізації інвестиційних пріоритетів держав, які знаходяться в стані військових подій і намагаються за рахунок розвитку сільського господарства протидіяти їх негативним наслідкам, а також забезпечити його поступальний розвиток, вивчені недостатньо.

Мета і завдання дослідження – обґрунтування основних пріоритетів інвестування розвитку аграрного сектору економіки України в умовах військових подій.

Результати досліджень та їх обговорення. В умовах суспільної нестабільності та військових подій посилилася важливість забезпечення населення держави продовольством і нарощування експортного потенціалу. Аграрний сектор економіки поки що забезпечує стабільні надходження валюти, що за хронічного її дефіциту має неабияке значення для стримування інфляції і задоволення оборонних потреб. Тому для держави нині життєво важливо зберегти позитивну динаміку доходів агровиробників та їх платежів до бюджету, що забезпечується лише при зростанні інвестицій. Проте їх обсяги у сільському господарстві з 2014 р. почали зменшуватися (табл. 1).

Таблиця 1 – Інвестиції у виробництво продукції сільського господарства України в 2010–2014 рр. (у порівнянних цінах)

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Інвестиції, всього, млн грн	2171	2866	3150	3140	2656
в % до попереднього року	116	132	110	100	85
Припадає інвестицій, грн:		135,8	148,4	148,1	125,9

на 1 га сільськогосподарських угідь на 1 працюючого	103,1 3354	4523	5049	5318	4655
Частка сільського господарства в інвестиціях в економіці, %	7,8	7,5	7,9	7,0	8,4

У процесі досліджень встановлено, що кореляційно-регресійний зв'язок між показниками розмірів інвестицій у сільське господарство на 1 га угідь і товарної продукції та валової доданої вартості галузі характеризується майже прямою залежністю ($R=0,93$), а між інвестиціями в галузь і ВВП загалом по державі середньою тіснотою зв'язку ($R=0,56$). Тому скорочення інвестицій у сільське господарство загрожує не лише суттєвим зменшенням обсягів виробництва і збуту його продукції, а й усього ВВП держави та її обороноздатності. У зв'язку з цим поряд із заходами військового характеру нині необхідно першочергово здійснити заходи щодо активізації інвестиційної діяльності в аграрному секторі. Вони дадуть поштовх для розвитку інших галузей і сфер економіки, активізації економічної діяльності населення та дрібного агробізнесу, зростання доходів бюджетів усіх рівнів, а в кінцевому рахунку, зміцнення безпеки держави. У зв'язку з підвищеним дефіцитом коштів на фінансування інвестицій, необхідно за рахунок усіх джерел фінансування забезпечувати пріоритетність інвестування розвитку аграрної економіки і здійснювати максимально можливі за нинішніх умов відповідні заходи, а в державній політиці розглядати ці заходи як такі, що мають оборонне значення.

Пріоритетність інвестування розвитку аграрної сфери в сучасних умовах доцільно забезпечувати шляхом застосування усіх можливих важелів економічного її регулювання і здійснення порівняно дешевих організаційно-економічних, фінансових та інших заходів, зокрема тих, що дозволяють усунути корупцію, рекет й інший вплив тінювих структур, гарантують права інвесторів і можливість повернення залучених коштів. Поряд з ощадливим використанням коштів бюджету слід інвестувати їх на заходи із збереження державного майна, яке буде необхідне після закінчення військових подій. Це кошти невеликі, але необхідні.

Внаслідок військових подій найбільше потерпає населення. Нині йому важливо мати джерело доходів для виживання. Тому необхідно через порівняно маловитратні заходи сприяти розвитку інвестиційної діяльності сільського населення та малих агропідприємств. Це стосується, насамперед, невеликих, порівняно дешевих але масових проєктів, що передбачають використання незадіяних виробничих потужностей і об'єктів; створення нових виробничих потужностей у короткі строки; виробництво дефіцитної та імпортозалежної продукції для задоволення внутрішнього попиту; зростання експортного потенціалу та залучення до цього суб'єктів малого і середнього агробізнесу.

Оскільки в Україні поки що не досягається продовольча безпека по окремих видах продукції, в умовах військових подій слід відмовитися від імпорту дефіцитної продукції, а через організаційні та інші заходи створювати її власне виробництво. Обмеженими бюджетними коштами доцільно стимулювати вкладання капіталу у виробництво дефіцитної продукції.

За нинішніх військових подій слід очікувати, що великий агробізнес збереже відносну сталість своєї діяльності, оскільки темпи зростання світового попиту на продовольство випереджують його пропозицію. Тому військові події найбільш негативно впливатимуть на інвестиційну діяльність малого агробізнесу. Його пріоритетному розвитку найкраще сприятимуть заходи щодо: збільшення виробництва м'яса свиней, ВРХ, овець, птиці, кролів, і молока в особистих та фермерських господарствах й інших малих сільськогосподарських підприємствах шляхом підтримки нового будівництва і технічного переозброєння їх потужностей; створення кооперативних агроформувань у сфері заготівель, транспортування, доробки і перероблення сільськогосподарської продукції; прискорення розвитку логістичної та експортної інфраструктури; реалізації експортно орієнтованих проєктів із залученням іноземних джерел фінансування.

Проблему імпортозаміщення і зростання обсягів споживання м'яса можна успішно вирішити шляхом створення невеликих і дешевих свиноферм у ОСГ. Таким чином можна збільшити поголів'я свиней на 1,8-2,0 млн гол., обсяги реалізації свинини в живій вазі на 210-220 тис. т у рік, а валовий внутрішній продукт держави на суму понад 8 млрд грн у рік. З урахуванням створення одного місця для свиноматки вартістю 13-15 тис. грн і для молодняка свиней – 3,5 тис. грн загальна потреба в капітальних інвестиціях складе 7 млрд грн, а їх ефективність – 1,1 грн приросту ВВП на 1 грн інвестицій щорічно. З метою методичного забезпечення цих заходів у ННЦ ІАЕ було розроблено взірцевий інвестиційний проєкт створення міні-свиноферми в ОСГ [7]. Основним джерелом інвестицій на ці цілі будуть кошти громадян, проте для них важлива організаційна підтримка, особливо в постачанні ресурсів і наданні послуг.

В умовах військових подій особливо важливо збільшити обсяги виробництва молока в особистих селянських і фермерських господарствах. З цією метою слід надавати їм допомогу в

створенні невеликих молочних ферм. Відповідні методичні рекомендації і зразковий інвестиційний проект розроблено в ННЦ «Інститут аграрної економіки» [8, 9 і 10]. За розрахунками, загальна потреба в інвестиціях складає близько 12 млрд гривень. Реалізація цього напряму інвестування дозволить збільшити також обсяги реалізації молока і яловичини населенню та підвищити якість цієї продукції.

Необхідно максимально використовувати можливості механізмів залучення прямих іноземних інвестицій та інвестиційних ресурсів закордонних компаній, а також фондових і кредитних ринків. Проте практика залучення прямих іноземних інвестицій в Україні поки що не відповідає очікуванням щодо їх обсягів, структури і ролі. В 2010–2014 рр. через погіршення інвестиційного клімату та військові події відбувся їх відтік на 30 %. За розрахунками відділу інвестицій ННЦ «Інститут аграрної економіки», у разі припинення військових подій та покращення умов для діяльності іноземних інвесторів можна очікувати, що їх вкладення в аграрний сектор держави будуть помірно зростати до 850–900 млн дол. США в 2020 році.

Національні агрокомпанії до цього часу залучали значні кошти на світовому фондовому ринку. Проте у 2014 р. надходження цих коштів призупинилося. Надалі необхідно відновлювати довіру фондових інвесторів до цінних паперів агрокомпаній, які здійснюють діяльність поза зоною військових подій. Ця довіра буде відновлюватися, якщо іноземні компанії будуть впевнені в позитивному для українського агробізнесу розвитку подій.

У міжнародній інтеграції українських агровиробників зацікавлені потужні світові компанії та фінансові установи, зокрема МФК, ЄБРР і Китайська корпорація генеральних підрядів і машинної індустрії, які на достатньо вигідних умовах уже надали значні кредити під реалізацію інвестиційних проектів. Проте практика реалізації таких проектів нерідко незадовільна. Зокрема це стосується великого китайського кредиту під поставки сільськогосподарської продукції. Тому ДПЗКУ й іншим агрокомпаніям необхідно строго забезпечувати дотримання прийнятих ними кредитних зобов'язань.

У міжнародній інтеграції національного аграрного сектору економіки беруть участь великі агрокомпанії. Проте в загальнодержавному масштабі вона буде успішною тоді, коли в ній максимально будуть задіяні усі форми господарювання, зокрема малі. Залучення малого агробізнесу до інтеграційних процесів можливе лише на основі кооперування і спільної діяльності особистих і фермерських господарств та сільськогосподарських підприємств.

Участі малого агробізнесу у міжнародній інтеграції в умовах війни також могли б сприяти заходи щодо залучення іноземних кредитів для створення мережі пунктів із заготівлі молока з особистих селянських господарств і потужностей для його перероблення в сухе молоко і масло на експорт, а також забезпечення населення якісним молоком. Такий проект нині опрацьовується в НААН, зокрема в ННЦ «ІАЕ», спільно із зацікавленою іноземною компанією.

Необхідно забезпечити доступ середніх та малих підприємств до експорту зерна і сформувати мережу їх зернових кооперативів шляхом залучення іноземних кредитів під закупівлю необхідного імпортного обладнання, формування товарних партій цієї продукції та її реалізації на зовнішньому і внутрішньому ринках. Досвід розроблення в ННЦ «ІАЕ» відповідних проектів свідчить, що орієнтовна вартість створення елеваторних потужностей з розрахунку на 1 т одноразового зберігання складає: на 3 тис. т – 399 дол. США, 5 тис. т – 371 і на 10 тис. т – 300 дол. США.

Найбільш гострою у сфері міжнародної інтеграції є проблема переходу на систему європейського забою тварин, вирощених у господарствах сільського населення. Потужності, які б відповідали європейським вимогам, нині практично відсутні. Їх слід швидко створити шляхом реконструкції, модернізації і технічного переозброєння існуючих об'єктів і будівництва нових. За розрахунками автора, загальна вартість переходу на європейську систему забою тварин з господарств населення становить 1,8 і 2,3 млрд гривень.

З метою активізації процесів міжнародної інтеграції аграрного сектору економіки слід також здійснювати заходи щодо: створення сприятливого інвестиційного клімату в державі, подолання корупції, розвитку ринкових інститутів тощо; організаційної підтримки інвестиційних проектів міжнародної інтеграції за участю малих і середніх сільськогосподарських підприємств, фермерських та особистих селянських господарств; створення мережі акредитованих лабораторій із визначення якості та сертифікації продукції молочного скотарства і кормів; сприяння реалізації інвестиційних проектів з іноземними інвестиціями, що передбачають виробництво та збут якісної, сертифікованої, органічної і збалансованої агропродукції тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Розвиток аграрного сектору економіки можливий лише на основі інвестицій. В умовах війни цей сектор відіграє роль стабілізатора економіки і найважливішого чинника виживання населення та упередження голоду. Необхідно призупинити інвестиційний спад в секторі, що розпочався з 2014 року.

2. Поряд із заходами військового характеру слід забезпечити дієві заходи щодо активізації інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки, що підвищуватиме рівень продовольчої безпеки держави.

3. При здійсненні інвестиційної політики в аграрній сфері в умовах війни слід забезпечувати підтримку інвестиційних проектів за пріоритетними їх напрямками, надавати перевагу порівняно менш капіталомістким, здійснюваним малим агробізнесом, кооперативними формуваннями, а також із залученням іноземного капіталу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Exploring Strategic Priorities for Regional Agricultural / [M. Jonson, S. Benin, L. You et al.] // IFPRI Discussion Paper 01318. January 2014.
2. Investment Priorities for Rural Development / OECD. Edinburg, Scotland, October 19-20, 2006.
3. Policy Options and Investment Priorities for Accelerating Agricultural Productivity and Development in India / franzgatzweiler.org/p=641.
4. Kisil M.I. Priority investments' directions to agrarian sphere of Ukraine in instability conditions/ M.I. Kisil // Wirtschaft und management : theorie und praxis, v. 1, verlag SWG imex GmbH. –Nürnberg, Deutschland, 2014.
5. Renkow Mitch. Priorities for Public Investment in Agriculture and Rural Areas (GRP 3) / Renkow M.// International Food Policy Research Institute (IFPRI). – № 6, 2011.
6. Investment in agriculture / FAO // www.fao.org/investment-in-agriculture/en/.
7. Кісіль М.І. Інвестиційний проект створення міні-свиноферми в особистому селянському господарстві / М.І. Кісіль, Д.С. Черненко. – К.: ННЦ "ІАЕ", 2013. – 67 с.
8. Кісіль М.І. Методичні рекомендації з розроблення інвестиційних проектів молочних ферм в особистих селянських господарствах / М.І. Кісіль, М.М. Кропивко. – К.: ННЦ "ІАЕ", 2013. – 30 с.
9. Методичні рекомендації з організації сімейних ферм в Україні (на прикладі ферм з виробництва молока) / [Ю.О. Лупенко, М.І. Малік, М.І. Кісіль та ін.]. – К.: "ІАЕ", 2014. – 60 с.
10. Кісіль М.І. Інвестиційний проект створення сучасної молочної ферми на 300 корів / Кісіль М.І., Кропивко М.М., Карпенко І.Г., за ред. М.І. Кісіля. – К.: "ІАЕ", 2012. – 52 с.

REFERENCES

1. Exploring Strategic Priorities for Regional Agricultural / [M. Jonson, S. Benin, L. You et al.] // IFPRI Discussion Paper 01318. January 2014.
2. Investment Priorities for Rural Development / OECD. Edinburg, Scotland, October 19-20, 2006.
3. Policy Options and Investment Priorities for Accelerating Agricultural Productivity and Development in India / franzgatzweiler.org/p=641.
4. Kisil M.I. Priority investments' directions to agrarian sphere of Ukraine in instability conditions/ M.I. Kisil // Wirtschaft und management : theorie und praxis, v. 1, verlag SWG imex GmbH. –Nürnberg, Deutschland, 2014.
5. Renkow Mitch. Priorities for Public Investment in Agriculture and Rural Areas (GRP 3) / Renkow M.// International Food Policy Research Institute (IFPRI). – № 6, 2011.
6. Investment in agriculture / FAO // www.fao.org/investment-in-agriculture/en/.
7. Kisil' M.I. Investicijnyj proekt stvorenja mini-svinofermi v osobistomu seljans'komu gospodarstvi / M.I. Kisil', D.S. Chernenko. – K.: NNC "IAE", 2013. – 67 s.
8. Kisil' M.I. Metodychni rekomendacii' z rozroblennja investycijnyh proektiv molochnyh ferm v osobystyh seljans'kyh gospodarstvah / M.I. Kisil', M.M. Kropyvko. – K.: NNC "IAE", 2013. – 30 s.
9. Metodychni rekomendacii' z organizacii' simejnyh ferm v Ukraini (na prykladі ferm z vyrobnyctva moloka) / [Ju.O. Lupenko, M.J. Malik, M.I. Kisil' ta in.]. – K.: "IAE", 2014. – 60 s.
10. Kisil' M.I. Investycijnyj proekt stvorenja suchasnoi' molochnoi' fermy na 300 koriv / Kisil' M.I., Kropyvko M.M., Karpenko I.G., za red. M.I. Kisilja. – K.: "IAE", 2012. – 52 s.

Приоритеты инвестирования развития аграрного сектора экономики Украины в условиях военных событий Н.И. Кисиль

Обосновывается, что в условиях военных событий для Украины крайне важно обеспечить позитивное развитие аграрного сектора экономики, что возможно только на основе инвестиций. Предлагаются решения по наиболее острым вопросам инвестиционного обеспечения. Инвестирование развития аграрного сектора экономики рекомендуется осуществлять по приоритетным направлениям вложений, обеспечивающим замещение импорта продовольствия собственным его производством, активизацию инвестиционной деятельности сельского населения и привлечение внешних инвестиций, участие товаропроизводителей в проектах международной интеграции и тому подобное.

Ключевые слова: аграрный сектор экономики, инвестиции, инвестирование в условиях войны, приоритеты инвестирования, формирования источников финансирования, привлечения инвестиций.

Надійшла 13.05.2015 р.